

Cserdák (Cerdac)

A fogadóhagyományairól ismert Cserdák a Szaláncfürdőre igyekvő kirándulók legfőbb pihenőhelye, ahol jellegzetes, a patakából kihalászott pisztráng ételkülönlegességek fogadják a látogatót, aki itt olthatja éhét-szomját.

Cserdák feleúton található Aknavásár (Târgu Ocna) és Szaláncfürdő (Slănic Moldova) között, 7-7 kilométerre mindkettőtől. A Szalánci patak festői völgyében a hegyek lábánál települt, hajdan sűrű erdők rengetegében. Ma már sok erdőt kiirtottak itt is.

A földtani szerkezete a Kárpátok külső övezetéhez tartozó paleogén zóna, ahol keményen cementált homokkövek, konglomerátok, márgák és mészkövek képezik az altalajt. A felszínen podzol és barna erdei talaj, bükk-, tölgy-, gyertyán-, jávor-, juhar-, szil-, kőrösfák borította lejtőkkel. A környéken ásványvízforrások, szénsavas, vasas, sós, klóros, enyhén kénes vizek fordulnak elő. A mélyben kőolajban, a felszín közelében sötömzsökben gazdag ez a vidék.

A település újabb keletű, 19. századi, s akkor is, mivel nem volt önálló, Templomfalva részeként emlegették, mint Tatros faluját. Csángó Péter falusi gazda így mutatta be a falu néveredetét: „Három kocsmá volt itt, mindegyiknek cserdákja (tornáca) volt. Innen származik a falu neve.”¹ A falu felé emelkedő dombtetőn volt a bojárnak a vadlesőhelye. Újabbán tv-adót építettek ezen a helyen.

A Doftanán felmenve érünk a Szélkapuhoz. A határok Tábla, Dobru, Paltinis, Köteteje, Dobrujtól lefele és a Magura gerincen haladnak, majd a Plájul Grozestilortól Gorzafalváig.

Cserdákot a statisztikákban külön nem tüntették fel. Egyedül az 1992. január 7-i népszámlálás adatai közt találhatjuk meg. 1571 lakosából 559 volt katolikus. A faluban mintegy 300-an tudnak magyarul, akik közül 50 ortodox vallású. Ezt Tánzos Vilmos egyetemi tanár kutató terepen végzett vizsgálatai alapján tudjuk.²

¹ Csángó Péter falusi gazda közlése. 1974.

² Tánzos, 2001. 167.

A 2005. évi plebániák és fíókegyházak jegyzékében sem szerepelt. Lakói földművesek, állattenyésztők és erdőgazdálkodással foglalkoztak. Mint Szaláncfürdő elővárosa jelentős a turisztikai funkciója is.

1974. évi etnográfiai és folklórgyűjtő expedíciónk alkalmával Cserdákot is meglátogattuk, ahol a következő adatközlőinket említhetem meg: Csángó Péter, Csángó Róza, Csepi Katalin, Nagy Katalina Antal, Scurtu Gheorghe.

A 19. században kialakult Szaláncfürdő napjainkban nagyon felendült, ide vonzotta Cserdák lakóinak egy részét is, és az ide telepedett románok 2/3-os többségbe kerültek. A katolikusok a hídtól lefelé található falurészben élnek.

Csicsola (Ciciola)

Híres-nevezetes zarándokhely a Bogdánfalva és forrófalvai birtokok határán. Az év második felében itt nevezetes búcsújárásokat szerveznek, általában szeptember végén. Ahol a forrófalvi, nagypataki és bogdánfalvi ösvények egyesülnek, minden irányban kálváriakeresztek vannak elhelyezve, amelyek az erdő közt egy tisztáson végződnek. Az ünnepélyes felvonulás és körmenet után egy nagy tölgyfa árnyékában tartják meg a szertartást.

Ennek a zarándoklásnak a történelmi gyökerei a csángók mostoha sorsára emlékeztetnek. A 17. század második felében közel egy évszázados periódus volt Moldva történetében, amikor a Nagy Úton vonuló török seregek mindent elpusztítottak, ami útjukba esett. A lakosság egy része az erdőkben, hegyekben húzta meg magát, sokan menekültek Erdélybe. Forrófalva, lévén az erdő mellett, lakói csak az utolsó pillanatokban hagyták el szállásaikat, míg a szertartáshoz szükséges kellékeket, a harangokat és személyes javaikat is az erdőben rejtették el a mai zarándokhely környékén. A szertartás elvégzésére a bákói plebános járt ki hozzájuk.

A zarándoklásra nemcsak a fenti három faluból, hanem a dombokon túlról, Máriafalváról (Lárguca), Gajdárból és Esztufujból is érkeznek hívek.

A lakosság emlékezetében fennmaradt monda alapján pestisjárvány halottait temették el ide, amit Iosif Gabor megcáfolt, ugyanis nem maradt fenn pestisjárványról semmi feljegyzés, s köztudott, hogy az elhaltakat nem szállították nagy távolságra, már csak a karantén miatt sem, s rendszerint a járványsújtotta falut égették fel, és a lakosok költöztek át új telepeket alakítva ki.¹

Csíkfalva (Ciucani)

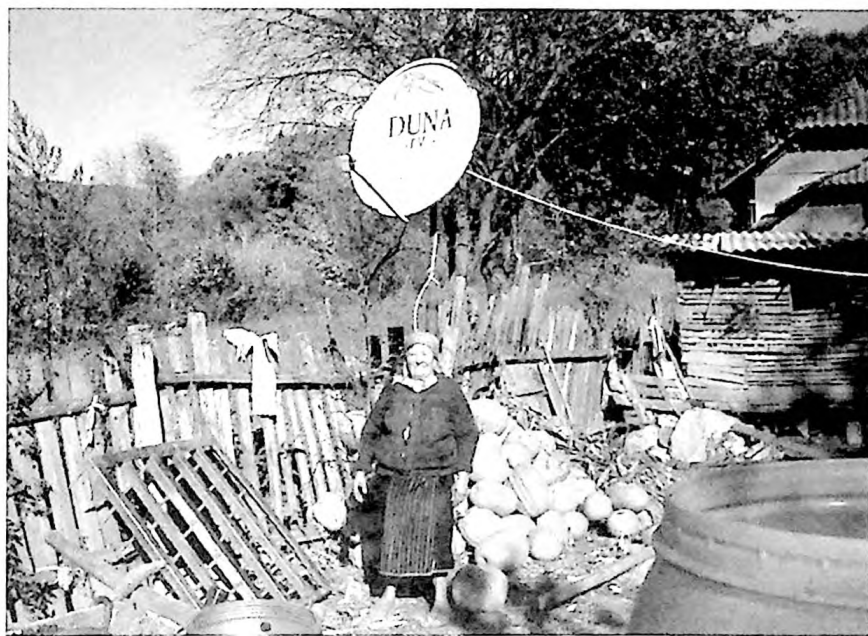
Csíkfalva Rekecsin község kis faluja, a nagy Bákó vidéki csángótömb déli részén található, színmagyar lakossággal. Hosszan elnyúlik, elágazik a falu a Szeret jobb oldalán elhelyezkedő dombok közt, a Rekecsin patak völgyében, a Csokani domb lábánál, 28 kilométerre Bákótól délre.

Természeti környezete a Szub-Kárpátok legkeletibb vonulatának, a Pietricsika dombsornak a Szeret völgyével érintkező övezetéhez tartozik. A pliocén rétegekből, márga, agyag, homokkő, konglomerátum, mészkő, gipsz és tufából felépült dombok itt menedékesen lejtnek a Szeret völgy felé, így az aszimmetrikus, folyosószerű tektono menedékes oldalát alkotva.

A település neve lakói egy részének a csíki eredetére utal, csíkiak jelentésű. Gábor Iosif a *Moldvai katolikus közösségek szótárában* a Csokán (Ciucani) szóeredet mellett tör lándzsát bizonygatva, hogy a régebbi forrásokban Ciucani néven szerepelt a falu. Ez a szó kalapács, cimbalomverő jelentésű lenne.

Csíkfalva keletkezésével kapcsolatban ellentmondanak a vélemények. Iosif Gabor szerint a 18. század második felében keletkezett

¹ Gabor, 1996. 70–71.

erdélyi menekültek átcsoportosítása révén.¹ A falu lakói régi szabadparaszti (rezes) hagyományokat ápolnak. Katolikus templomát 1704-ben építették. Hagyománya van székelyföldi csiki menekültek letelepedésének is a 18. században. Jerney János szerint is csánógomagyarok székely származásúakkal vegyültek a településen. Ő 160 magyar lakosát említette, akiknek kisdedegyházuk (templomuk) volt Mária Magdolna tiszteletére szentelve.²

A moldvai orosz parancsnokság 1835. évi térképén „Ciocanii” néven említette 13 gazdasággal.³

Gegő Elek, első magyar említője, mint Klézse első fiókegyházát jelölte meg.⁴

A katolikus statisztikákban először a Misszió 1850. évi sematizmusában „Csík seu Ciokan” néven említették. Akkor 183 katolikus hívő élt ott, és 1830-ban paticsból (vályog) épült templomát is feljegyezték.⁵

Kovács Ferenc is mint templomos helyet említette meg, mint Klézse fiókegyházát 1857. évi adatok alapján, amikor 191 magyar katolikus lakosa volt.⁶

A 19. század végén megjelent *Bákó megye földrajzi szótárában* említették meg 1704. évi katolikus templomát, amelyet a lakók építettek. Akkor 43 család, illetve 130 lélek élt a faluban, akik 10 lovat, 69 szarvasmarhát, 33 sertést és 4 kecskét tartottak.⁷

A jászvásári püspökség 1902. évi sematizmusában mint Klézse fiókegyháza szerepelt 139 hívő katolikussal.⁸

¹ Gabor, 1996. 72.

² Jerney, 1851. I. 170.

³ Gabor, 1996. 72.

⁴ Gegő, 1836. 46.

⁵ Gabor, 1996. 72.

⁶ Kovács, 1870. 51.

⁷ Racovița, 1895. 226.

⁸ Auner, 1908. 81–82.

1930-ban a falu 190 lakosából 179-en voltak katolikusok. Mindannyiukat románnak írták be, miközben 145-en magyar anyanyelvűnek vallották magukat.¹

Domokos Pál Péter második moldvai útja alkalmával jutott el Csíkfalvára. Petrás András harangozóhoz szállt be, aki „rezes” (szabadparaszt) őseit emlegette, de ő maga már szegény ember. A magyarul nem tudó klézsei pap gyorsan elmondta miséjét és elsietett, majd galuskával kínálták, ami diétásan készített töltött káposzta.

Gazdagabb ember volt Mátyás Illyés. Volt vagy 9 ha földje.

Az 1992. január 7-i népszámlálás alkalmával 493 lakosából 492-en voltak katolikusok, akik közül 400-an, a falu nagy része, ismeri és beszéli a magyar nyelvet.² 2005-ben 152 család, illetve 652 katolikus lakos élt a faluban.³

¹ Domokos, 1987. 172 ; Manuilă, 1938. 30–31., 536.

² Tánzos, 2001. 165.

³ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 321.

1925-ben újabb katolikus templomot építettek paticsból, amelyet többször javítottak. *Zsendelyes* fedelét bádoglemezzel helyettesítették. 1991-ben ma is meglévő új templomát építették fel, amelyet régi védőszentje, Szent Mária Magdolna tiszteletére szenteltek fel. 1995 óta önálló plebánia.

A II. világháború után Csikfalván, a román iskolában bevezették a magyar nyelv tantárgykénti oktatását. 1951-ben 47 tanuló vett részt a magyarórákon.¹

1974-ben néprajzi diákexpedíció keretében gyűjtöttünk Csikfalván. A faluban gyakoriak voltak az 5-10 gyermekes családok. A porták 40%-án sok gyermek volt. Erről így vallottak a falusiak: „Amennyi gyerek van itt, keresztanyám, nincs fél Magyarországon. De nemcsak itt. Odafelünnel elindulsz, mind csak kölyökbe botorkájszol.”²

A falu a Rekecsin patak és a Hosszú völgy összefolyásánál alakult ki a Rekecsin patak mentén, főképp a bal partján, hosszan elnyúlt alaprajzú, amely elágazik a Hosszú völgybe is. Falurészek a Mokányok, Tóbrányos, Borosgödör, Zehere. A Bukurok által lakott falurészt emlegetik Bukurest néven is. Megjegyezték, hogy a Bukurokat magyarul Sándoroknak nevezik. A falu felső részén van a Rákos utca, s a falu déli oldalán emelkedő meredeket Kőpöcinának is nevezik. A templom, a temető, a kereskedelmi egységek és az elemi iskola-óvoda épülete a falu kiszélesedő központi részében helyezkednek el.

Bálint Emese és Bodó Csanád megvizsgálták és dolgozatot írtak Csikfalva személyneveiről. Kutatásaik is híven bizonyítják a nevek többségének magyar eredetét: személynévi alapszavú családnevek például az Ambrus, András, Bálint, Dávid, Duma, Gábor, György, Imre, Ince, László, Lőrinc, Márkus, Mátyás, Mihály, Salamon, Sándor és Tamás. Vannak becenevek, mint Demse, Istók, Pista, Pisti. Hely- és településnévi alapozású a Foksa és Szilágyi nevek, és van-

¹ Vincze, 1999. 232.

² Gazda Klára utólagos gyűjtése.

nak köznévi alapozású családnevek. Így mesterséget jelölő köznévi: Bordás, Karányik (román: Hajtó), Kovács, Kőműves, Varga, Zsitár (román: Csósz). Emberi tulajdonságra utaló köznévi: Bukur, Buláj, Negru, Szálka. Növénynév a Bandrabul, ismeretlen alapszavú a Kotyor és a Mengeris.¹

A leggyakoribb családnevek a Bukur, Tamás, Pista, Mengheris (7-7), Dávid (6), Bálint, Kotyor, Markos (5-5), Duma (4), Bandrabur, Imre, Szakál (3-3), Bordás, Bulai, Demse, Gábor, László, Lőrinc, Matei, Salca, Szilágyi, Varga (2-2), Ambrus, Andrei, Foksa, Gheorghe, Gitaru, Incze, Istók, Mihăilă, Mesterke, Negru, Vărgă (1-1).² Sok név le van fordítva románra. Ilyenkor két nevet mondanak: magyarul és románul. Nincs kapcsolat a román és magyar név közt, például: Bucur, magyarul Sándor. Mengheris, magyarul Salamon. Negru magyarul Pisti. Demsa Karányik.³

Csórák (Fântânele)

A Moldvai Mezőségen a jobbágyfelszabadítás és a földosztás után létesült katolikus közösségek egyike Csórák, amely azok közé a faluk közé tartozik, amelyek legtávolabbi őrizték magyar nyelvüket még a 20. században is.⁴ A falvaknak itt magyar neveik is vannak, amit a katolikusok adtak még a 19. század végén, a régi román névhez illesztett magyar végződések hozzáadásával, mint Págurok, Csórák stb.

Csórák jelenleg Fokuri község faluja, amelynek két része van: Fântânele Vechi és Fântânele Noi, mindkettő katolikus templommal és erős katolikus közösséggel, lévén a fokuri eklézsia fiókegyháza.

¹ Bálint–Bodó, 1999. 121.

² Bálint–Bodó, 1999. 122–123.

³ Uo.

⁴ Lükő, 1936. 178.

Csórák a Sise (Jijia) folyó felé tartó Brusturoasa folyócska Fântânele mellékpataka mentén települt, a Sisét a Bahlujtól elválasztó fennsíkon, a Cartagiu, Csóra és a Juncu dombok közt a Miletin és a Jijioara folyók közt. 55 km-re északnyugatra fekszik Jászvásártól, 9–12 km-re a Fokuri községközponttól. Legmagasabb pontja a Fântânele domb 160 méter magas, másik domb a Csórák a falu határában. Ez a falu távol esik a városoktól, és nehezen megközelíthető, a Moldva gabonatarának nevezett Moldvai Mezőség központi övezetében. A homokkő, márga és homok rétegekből álló szarmata kori üledékekre itt is termékeny csernozjom talaj települt.

A település nevét az ott elfolyó Fântânele (Kutak) pataktól nyerte. 1908–1910-ig hivatalosan Cioara (Csórák) volt a falu neve.¹ A tanító, Gh. Racovița javaslatára változtatták Fântânelere.

Ezt a falut már a 18. században említették. 1716. április 20-án Mihai Racovița moldvai uralkodónak a porta országbírójának, Ștefan Hudicinak kiállított parancsában említette, hogy menjen Cioarára, és válasszon birtokrészt Ambrózia lelkésznek és más részeseeknek (szabadparasztoknak), tanúsítva határukat szerződésük alapján.²

A moldvai orosz katonai parancsnokság 1824. évi térképén is feltüntették 5–20 gazdasággal, amit az orosz helyrajzi felvételekben keletkezőfélben lévő faluk jelölésére használtak.³ Ezek szerint a falu már a 19. század elején megalakult.

A 19. végén megjelent *Iași megye földrajzi szótára* szerint a falut 1879-ben alapították földhöz juttatott lakosokból. A következő évtizedben 157 család és 750 lakos élt a faluban, részben románok, részben magyarok.⁴ Katolikus temploma volt egy kántorral. Tehát itt

¹ Bejan, 1996. 12.

² *Arhivele Statului Iași Transport* 714/14. Lásd Bejan, 1996. 12.

³ Gabor, 1996. 100.

⁴ Chiriță, 1888. 99.

is a magyarok lehettek többségben az első időkben. 400 szarvasmarhát, 52 lovat, 601 juhot és 90 sertést tartottak.¹

Lakói a jobbágyfalvakból jöttek, mint Belcesti, Movileni, Ruginoasa, Paskán, Merszefalva, Tamásfalva, Domafalva, Bírófalva, Rotunda, Plugari, Sipote és Trunk falukból.² Egy részük Coredu-neniből származik Bukovinából, akikhez csatlakoztak lipovánok is.³

A katolikusok jelenlétét először a horlesti plebánia 1884. évi *Status Animarum*ában (statisztika) említették „Ciora” néven 129 hívővel.⁴ Először az ortodox falu déli szélén, a völgyben telepedtek le, majd a 20. század elején az északi faluszélen is kialakult egy új telep, amit Új Csórák „Cioara Noua” vagy Újfalu néven emlegetnek a katolikusok. Az 1913–1914. évi statisztikákban megjelent a Fântânele–Cioara név, majd később csak a Fântânele Vechi és Fântânene Noi neveket használják. A Cioara (Csórák) nevet elijesztőnek minősítették, mivel a népi irodalomban a cigányok csúfolására is használják. A Fântânele (Kutak) név az útmenti forrásokra utal.

Domokos Pál Péter szerint Horlest két fiókegyháza, Iazu Porcului és Fântânele Noi a mai napig (1932) színmagyar.⁵

Az 1902. évi sematizmus szerint 172 katolikus lakosa volt.⁶

Az 1930. évi népszámláláskor 1842 lakosából 256 katolikus volt, akikből 176 magyar nemzetiségűnek vallotta magát.⁷ 1966-ban 2666, 1977-ben 2414 lakosa volt.⁸

Az *Almanahul Presa Bună* adatai szerint Fântânele Vechi katolikus templomát 1910-ben építették, s Péter és Pál apostolok tiszteletere szentelték fel. A falurészben 76 család és 224 hívő volt katoli-

¹ Uo.

² Bejan, 1996. 12

³ Uo.

⁴ Gabor, 1996. 100.

⁵ Domokos, 1987. 255.

⁶ Auner, 1908. 79–80.

⁷ Domokos, 1987. 256.; Manuilă, 1938. 252., 647.

⁸ Obreja, 1979. 83.

kus.¹ Fântânele Noi katolikus templomát 1930-ban építették és a Fájdalmas Szent Szűz Mária tiszteletére szentelték fel. Itt 17 család, illetve 56 hívő élt 2005-ben.²

A horlesti plebánia statisztikáiban már 1888-ban megemlítték kis katolikus templomát, amit paticsból építettek. 1923-ban újjáépítették, majd 1960-ban leégett, de továbbra is paticsból építették újjá.

A falu agrár jellegű, fejlett állattenyésztéssel. Nagy állattenyésztő farmja volt, ahol közel 2000 szarvasmarhát neveltek.³ Vannak szolgáltató és kereskedelmi egységei. Van általános áruház, filmszínház, szülőotthon, napközi, óvoda, általános iskola és postahivatal. A falu lakosságának körülbelül tizede ingázik, és a közeli városokban alkalmazott.

A mai Fântânele lakosságának körülbelül egytizede katolikus, akik szorosan kapcsolódnak egyházukhoz, így megérthetjük, hogy ők sem tudták megőrizni őseik nyelvét az utóbbi fél évszázadban.

Csöbörcsök (Ciuberciu)

Gazdag történelmi múlttal rendelkező település, amelyet a városok közt is emlegettek, katolikus temploma és magyar lakossága volt, amelynek azonban a 19. században nyoma veszett, s még a helyét sem találják a 20. század kutatói.

Nyeszterfehévár a folyó torkolatánál a középkori magyar állam előretolt erőssége volt, amelynek magyar védői voltak. A 15. század elején az erőd török kézre jutása idején a magyar védők alapíthatták ezt a települést, és a Dnyeszter torkolatvidékén még több falut. Ezt az eredetmondát a 17. századi szájhagyomány alapján jegyezték le.⁴ Egy másik elmélet szerint husziták is megtelepedtek ezen a vidéken.

¹ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 323.

² Uo.

³ Obreja, 1979. 84.

⁴ Lükő, 1936. 182.

Akkor már valószínűen megvolt ez a magyar lakosságú település-csoport.

1571. augusztus 20-án Vaszari György, a kamenici püspök magyar titkára jelentette a pápai legátusnak a moldvai husziták megtérését, Thabuk Mihály tatrosi plebános érdemeit, s jelentésében szólt az általuk alapított Husztról és környékéről, s az onnan Csöbör-csökre és vidékére telepített huszitákról.¹ 1588-ban a lublini rektor két jezsuitával érkezett Moldvába. Útjukról Schönhonovianus számolt be, aki a jelentősebb városok közt említette meg Csöbör-csöket Berlád, Vászló, Tekucs, Galac és Egyedhalmá társaságában.²

Paolo Bonnici konventuális minorita szerzetes 1630-ban kelt jelentésében megemlítette Csöbör-csöket is, ahol 300 olyan család van, kik régen katolikusok voltak, most viszont szakadárok vagy lutheránusok, mert nem kapnak papot.³

Bandinus külön fejezetben számolt be Csöbör-csökről, amely a Nyeszter (ma: Dnyeszter) folyó partján lévő város: 3 magyar mér-föld távolságra van Nester Albától. Lakói magyarok és oláhok, de csak a magyaroknak van megengedve, hogy harangot használjanak. A katolikusoknak egy kis fából, kezdetleges művészettel épült templomuk van. Ez a város a krími Tatárország kánjához tartozik. A katolikusok szám szerint 200-an vannak a kisdedekkel együtt. Tudnak magyar, oláh, tatár és török nyelven, azért Török- és Tatárországban bármerre szabadon járhatnak-kelhetnek. Régen Moldva fejedelméhez tartoztak, akitől a tatárok erőszakkal ragadták el őket.⁴

Vito Piluzzio, a misszió prefektusa, 1668-ban Csöbör-csöket, a Nyeszter partján lévő falut 325 magyar lélekkel említette meg, 5000-re becsülve a moldvai katolikusok számát.⁵

¹ Domokos, 1987. 57.

² Uo. 62.

³ Uo. 69.

⁴ Uo. 479. *Codex Bandinus*.

⁵ Auner, 1908. 39.

II. Rákóczi Ferencnek a krími tatár kánhoz küldött követei, Bay Mihály és Pápai Gáspár, visszafelé jövet, 1706. március 26-án Csöbörcsökön is megálltak, ahol 30 magyar családot találtak, akik keservesen panaszkodtak, hogy nincs magyar papjuk, s Rákóczitól olyan papot kértek, aki tudja a nyelvüket. Rákóczi Lippai Istvánt küldte közéjük.¹

1767-ben Zöld Péter látogatta meg Csöbörcsököt, és 14 napot ott töltött. Keresztelt, áldoztatott, gyóntatott és esketett, mert 17 éve nem láttak papot. Templomuk a város közepén volt kőből, fatoronnyal. Egy művészi kézzel emelt oltár volt a templomban, s azon a mennybe felvett Boldogságos Szűz Mária képe volt festve. Visszavertükör, a 14-ik napon, szentmise után az egész nép egy mérföld távolságra sírás és zokogás között követte és elkísérte, s nem szüntek meg könyörögni, hogy a misszió prefektusa papot küldjön nekik.²

Jerney, 1845-ben már nem talált itt magyarokat. Domokos Pál Péter is fel akarta őket keresni, de nyomuk veszett.

A 18. században még más magyar települések is voltak ezen a környéken. Zöld Péter is megemlítette Szentantal, Szentjános és Szentpéter falvakat.³ Ezeknek a falvaknak a sorsa is valószínűen azonos Csöbörcsökével.

Csőbörcsök története is jól példázza, mit jelent, ha egy közösséget huzamosan magára hagyunk lelki gondozás és vigasztalás nélkül. Nem kerülheti el sorsát: az idegen etnikumba való beolvadást.

¹ Domokos, 1987. 87.

² Pater Zöld, 2002. 59–62.

³ Lükő, 1936. 182.

Csügés (Ciughes)

A Tatros völgye a székelység régi szállásterülete, amelynek a *toponimiája* nagyrészt magyar, s ahova állandóan áramlott ki a Székelyföld lakossága. A Csíki-hegység keleti oldalán keletkezett falu szétszórta hegyvidéki település, amely hosszan benyúlik a Csügés patak s néhány más patak völgyébe is.

Csügés a Tatros folyó völgyébe torkolló jobb oldali Csügés pataka mentén fekszik, 50 km-re Csíkszeredától, 85 km-re Bákótól, 45 km-re Mojnestől, 30 km-re Kománfalvától. A település több patak völgyébe is szétágazik, így benyúlik a jobb oldali Vojka és a Templom patakába, valamint a bal oldali Magdó patak völgyébe. Ezek a nevek az illető falurészek nevei is.

A település Csügés neve magyar névadásra vall. Régi székely szóösszetételekben előfordul. Például 1592-ben Uzonban „Az Bodolára czwgeo erdőt tuggya, hogy mindig tilalmas volt”¹ (csüggés, becsüggő erdő értelemben). A régi székely nyelvjárásban gyakori volt az i-ü hangváltakozás. Például csiger-csügör, a csige-csüge (a ló patája, a disznó csülke feletti kis csontok), amit a Székelyföldön csügének neveznek.² Származhat az elnevezés valamely, ott jellegzetes növény vagy állat nevéből is.

A Tatros völgye a 12–13. század óta lakott volt. Régi székely-magyar lakossága nevezte itt el a hegyeket, folyókat, határokat. A későbbi századokban románok jöttek, akik átvették sok helyneveket, és a legtöbb településen többségbe kerültek. A magyar lakosság sok helyen beolvadt a románságba. Csügés magyar lakossága átélte ezeket a viharokkal terhelt időszakokat. *Bákó megye földrajzi szótára*, amely a 19. század végén jelent meg, azt írja, hogy Csügés magyar lakói a legrégibb idők óta telepedtek itt le.³

¹ SZT, II. 1978. 235.

² ÚMTSZ I. 1979. 933.

³Racovița, 1895. 229.

A hegyvidéki lakók nem sokat hallattak magukról a történelmi századok során. A moldvai orosz katonai parancsnokság 1835. évi térképén „Ciugies” néven említették 13 gazdasággal.¹ A település első egyházi okiratbani említése a pusztinai eklézsia 1840. évi jelentésében (*Status Animarum*) fordul elő, Csügés, magyar nevén.² Ugyanott megjegyezték, hogy lakói erdélyi menekültek voltak, akik a Ghica birtokon, az erdélyi határ közelében telepedtek le, 12 órai útra Pusztinától. Boldogasszony tiszteletére felszentelt kápolnájuk volt 32 családdal, illetve 144 hívővel.³

A 19. századi magyar utazók sorra megemlítették. Jerney János 1850-ben megjelent munkájában leírja, hogy déli völgyben van. Boldogasszony tiszteletére épült temploma és 150 székelymagyar lakosa volt, akik románokkal vegyesen élnek.⁴

Kovács Ferenc a jászvásári vikariátus 1857. évi adatát közölte, amely mint Dormánfalva fiókegyházát, 203 katolikus lakosát és templomát említette.⁵

A 19. század végén megjelent *Bákó megye földrajzi szótára* szerint a Csügés–Tatros összefolyásánál 10 kilométer hosszúságban nyúlik fel a völgybe. Központja 9 km-re van Bruszturószától. 1888-ban épült templomát a lakosok a községháza segítségével építették. 138 család, illetve 607 fő lakta, akiknek majdnem fele magyar, akik a legrégebbi idők óta telepedtek ide. Felsorolta az állataikat is. 50 ló, 316 szarvasmarha, 38 sertés, 36 kecske. 5 vízfűrész és 1 malom volt a falu határában.⁶

Auner Károly közölte a jászvásári püspökség 1902. évi jelentését, amikor 596 katolikus lakosa volt.⁷

¹ Gabor, 1996. 73.

² Budulai, 2000. 11.

³ Uo.

⁴ Jerney, 1851. I/171.

⁵ Kovács, 1870. 52.

⁶ Racovița, 1895. 223.

⁷ Auner, 1908. 82–83.

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával 1274 lakosából 771 volt katolikus, s 83-at írtak be magyar anyanyelvűnek és 8-at magyar nemzetiségűnek.¹

1940-ben 200 magyar és 20 román család élt Csügesen.²

Az 1992. január 7-i népszámláláskor 2178 lakosából 1396-an voltak katolikusok, de 2000-en beszélik a magyar nyelvet³. Itt valószínűen nagyszámú ortodox vallásra áttért lakossal számolhatunk.

2005-ben 534 katolikus család és 1485 hívő élt a faluban.⁴

Régi kápolnája helyén 1888-ban kőalapokra fából építettek nagyobb templomot a temető közepén, amely kisebb átalakításokkal 2000-ig szolgált. 1996-ban új templom építésbe fogtak, amely 2000-ben készült el. 33 m hosszú, 13 m széles, 33 méteres toronnyal. A templom Heves György tervei alapján épült hagyományos elemekkel gazdagított modern stílusban.⁵

A falu lakói úgy tartják, hogy őseik Csikból jöttek mint katonaszökevények (Somlyó, Delne, Szépvíz, Szentmiklós, Szentkirály). Nyelvük a gyimesitől csupán abban különbözik, hogy sok román szót használnak beszédükben.⁶

A hagyomány szerint régi harangját üstökben készítették a dácsok (csehek). A sekrestyében a diószéni templomban lévőhöz hasonló primitív feszület függött.⁷

A 19. században Pusztina fiókegyháza volt, majd 1853-tól 1941-ig a dormánfalvi eklézsiához tartozott. 1941 óta önálló eklézsia.

Régen latinul és magyarul is énekeltek a templomban. Ha a pap nem tudott kijönni, a deák vezetése alatt mondták el az imádságokat.

¹ Domokos, 1987. 169.; Manuilă, 1938. 32–33., 537.

² Balogh, 1942.

³ *Moldvai Magyarság*, XII. évf. 3. (130). 12. Az adat Palanca községnev alatt található.

⁴ *Almanahul Presa Bună*, 2005. 321.

⁵ Budulai, 2000. 11.

⁶ Balogh, 1942. 3.

⁷ Balogh, 1942. 3.

Augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján búcsút tartottak és nagyvásárt. Már a 20. század 40-es éveiben művelődési házat építettek Csügésen.

Lévén hegyvidéki település, az ittlakók főfoglalkozása az állattenyésztés és a fakitermelés volt. Mindenkinek volt háza, kis birtoka, s legalább egy tehene. A községnek csak legelője volt, erdeje nem. Legfontosabb termékei a kukorica, kevés árpa, zab, burgonya, bab és mák. A birtokok 20–25 prăjinától (szegény családok) 300 prăjináig terjedtek, de 160 *prăjina* fűvével csak egy tehenet lehetett kiteleltetni.¹

¹ Uo.

Balogh Ödön 1942-ben megjelent munkájában a csügesi magyarokról számos helyi népszokással ismertet meg. Így táncaik a hejea, a magyaros, a hóra vagy kezes. Kereszteléskor az apa elmegy ahhoz, akit komának óhajt. Szokásban volt a kicsiradina és a nagyradina. A házasesetben nem ritka a nyolc-tíz gyermek. A nő a férjét magázza („jöjjön csak, kijed”). A fiatalot tegezik, az öreget magázzák.¹

A házat *bornából* maguk építik, a boronák végeit gerezdbe vágják. Erre szélkoszorú, szarufák, lécek (dránica) kerülnek. A boronákat *megsusztvázzák, megbolhajsszák*, a lécek közé úti sárt csapnak, kézzel *lesikítják*, bemeszelik. Az asszonyok szőnek, fonnak, a ház környékén *osztováta* van, kender-, gyapot- és *csittvásznat* szőnek.

Itt megemlítek még néhány helynevet. Patakok: a Csüges és mellékpatacai: Kerekbükk, Pájusos, Bojzás, Purkerec, Gusásné, Liné, Virágvész vagy Magdó (a „vész” irtást jelent), Vojka, Ásica, Apahavas, Pál Estánék, Medvelik, Templom, Posztikpataka... Hegyek: Csudomér, Kerekbükk sorka, Pájusos sorok, Bojzás sorok, Purkerec sorok, Kotomb, Virágvész sorka, Kádárok sorka, Fejérbikk, Kurtasarok, Apahavas sorka, Perzselés sorka, Sósüt, Ásica sorka stb. Dombok: Égemező, Popoj.²

A leggyakoribb családnevek (1942) Balogh Ödön gyűjtése alapján: Pál (15 család), Nagy (14), Csatlós (13), Lupás (12), Czüvek (11), Biri (10), Domos (10), Sebestyén (8), Baconi, Balog, Hammas, Szőke, Emre (6-6), Gábor, Magdó, Szentés (5-5), Fülöp, Karácsony, Codrea, Nyika (4-4), Hajdu (3), Argyelán, Császár, Domokos, Helena, Mokány, Poszli, Szabó, Szakács (2-2) stb.³

¹ Uo.

² Balogh, 1942. 3.

³ Uo.